

Технологія соціальної роботи

Лимар В.П.

Тема . Технології соціальної профілактики та адаптації

План

1. Сутність соціальної профілактики.
Технології профілактики.
2. Сутність соціальної адаптації, дезадаптації та переадаптації.
3. Технології адаптації

Рекомендована література

1. Соціальна робота: технологічний аспект: Навч. посіб. / За ред. А.Й. Капської. - К.: Центр навч. літ., 2004. - С. 70-91.
2. Соціальна робота: Короткий енцикл. слов. - Соціальна робота. - Кн. 4. - К.: ДЦССМ, 2002. - С. 140-144,372.
3. Тюптя Л.Т., Іванова / Соціальна робота (теорія і практика): Навч. Посіб.- К.: ВМУРОЛ "Україна", 2004. - С. 212- 219.
4. Шахрай В.М., Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.

глосарій

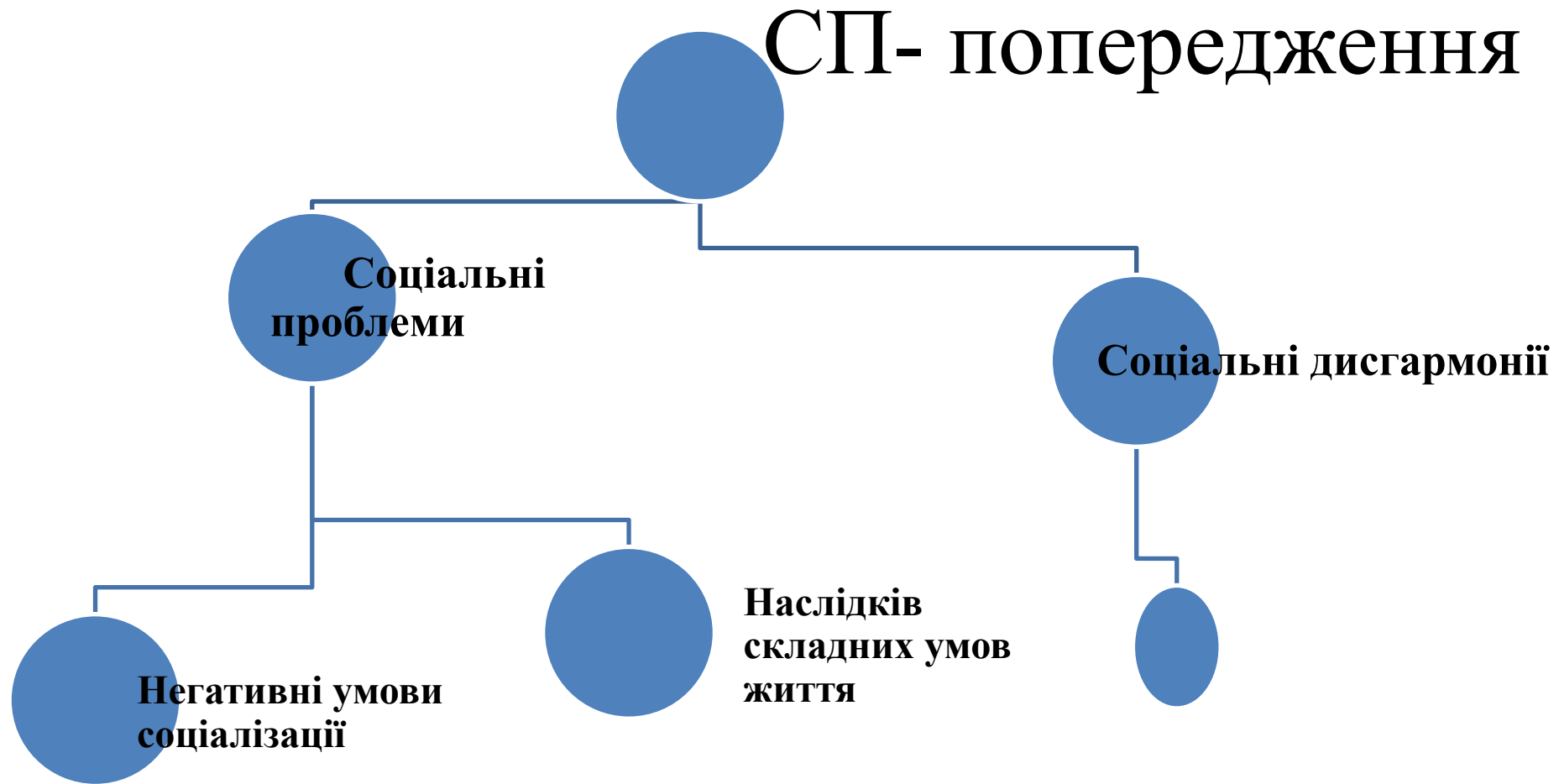
- **Інтервенція** – насильницьке , примусове втручання в подію, явище
- **Об'єкт** - ті хто потребує допомоги незалежно від її характеру та специфіки
- **Суб'єкт**- усі ті, хто надає таку допомогу
- **Дисгармонія** - невідповідність, неузгодженість, порушення чогось
- **Компетенція** - здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, умінь та знань при вирішенні поставлених професійних завдань.
- **Рекреативна діяльність**- як різновид активного відпочинку
- **Благодійництво** обривільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги; специфічними формами благодійництва є меценатство, спонсорство і волонтерська діяльність;
- **Меценатство** матеріальна допомога мистецтву і науці особою –від римлянина [Гая Цільнія Мецената](#) (Мекената), який був покровителем мистецтва при імператорі Августе.

- **Акомодація** - повне підпорядкування вимогам середовища без їх критичного аналізу),
- **конформізм** - вимушенепідпорядкування вимогам середовища
- **асиміляції** - свідомого й добровільного прийняття норм та цінностей середовища на основі особистісної солідарності з ними
адекватність - відповідність, достовірність

Соціальна профілактика -

це технологія соціальної роботи, що становить *комплекс взаємопов'язаних заходів*, спрямованих на *попередження* соціальних проблем, соціальної дисгармонії, соціальних наслідків тиску на особистість складних умов життя, негативних умов соціалізації.

Соціальна профілактика

Соціальна профілактика здійснюється на **різних рівнях** соціальної роботи і соціальної системи суспільства.

Мікрорівень - Напрямки:

1. Соціальна робота з дітьми і молоддю передбачає

- формування про-соціальної поведінки,
- попередження відхилень у поведінці,
- формування здорового способу життя,
- формування і розвитку життєвої компетентності,
- розвитку соціальної культури,
- розвитку і підтримки соціальних талантів,
- сприяння самореалізації і самоактуалізації.

Форми і методи роботи:

- просвітницькі курси,
- інформаційні видання,
- тренінги і семінари,
- телевізійні передачі,
- фестивалі,
- конкурси тощо.

Форми і методи
психосоціальної роботи з дітьми
та молоддю

Інформаційні
видання

Тренінги і
семінари

Телевізійні
передачі

Фестивалі
конкурси

Просвітницькі
курси

2. Соціальна робота з дітьми і молоддю груп ризику

Мета - попередження соціальних і психологічних наслідків протиправних вчинків, саморуйнівної поведінки, негативної соціалізації та адаптації.

Форми і методи роботи:

- створення реабілітаційного середовища,
- формування цінностей, орієнтацій, норм, еталонів,
- корекція психологічного стану шляхом проведення групової тренінгової соціальної роботи, просвітницької, інформаційної,
- залучення до волонтерської допомоги.

Соціальна робота з дітьми і молоддю груп ризику

```
graph TD; A[Соціальна робота з дітьми і молоддю груп ризику] --> B[Корекція психологічного стану]; A --> C[Залучення до волонтерської роботи]; A --> D[Формування цінностей, орієнтацій, нормативів]; A --> E[Створення реабілітаційного середовища]; B --> F[Групові тренінги]; B --> G[Просвітництво Інформаційна кампанія];
```

Корекція
психологічного
стану

Групові
тренінги

Просвіт-
ництво
Інформа-
ційна
кампанія

Залучення
до
волонтер-
ської
роботи

Форму-
вання
цінностей,
орієнта-
цій,
нормата-
лів

Створен-
ня
реабіліта-
ційного
середови-
ща

3. Соціальна робота з малозабезпеченими сім'ями і громадянами, самотніми, непрацездатними

Мета - попередження негативних соціально-психологічних наслідків бідності, соціальної ізоляції, інвалідності та інших соціальних проблем.

Форми і методи роботи:

- своєчасне виявлення громадян груп ризику,
- формування банку даних,
- надання пенсій, пільг, допомог,
- проведення соціально-психологічної підтримки (*консультації, тренінги, групи взаємодопомоги*),
- соціально-педагогічна робота (*організація дозвілля і рекреаційної діяльності, клубної роботи, соціально-культурної діяльності тощо*).

Мезорівень - Напрямки:

1. *Нормативно-правові документи*, які регулюють правові основи соціального захисту окремих категорій громадян.
2. *Соціальні програми*, спрямовані на поліпшення соціального забезпечення бідних, малозабезпечених громадян.
3. *Заклади, соціальні служби* для соціальної роботи з клієнтами групи ризику.
4. *Працевлаштування*, центри зайнятості для безробітних.
5. *Просвітницька соціальна* робота в мікросоціумі.
6. *Посередницька соціальна* робота в общині.

Макрорівень : Напрямки:

1. Законодавство, яке регулює правові основи соціального захисту населення.
2. Державні програми і проекти з попередження негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищах.
3. Державні програми і проекти із соціальної підтримки окремих категорій громадян.
4. **Благодійництво, меценатство.**

Залежно від того, на якому етапі розвитку проблеми та її впливу на ту чи іншу соціальну групу вживаються профілактичні заходи, виділяють такі **види профілактики**:

первинна - діяльність, спрямована на попередження виникнення проблеми;

вторинна - діяльність, спрямована на попередження загострення проблеми та її наслідків серед осіб, які відчували на собі її вплив;

третинна - робота, яка проводиться з особами, які постраждали від проблеми, і спрямована на попередження її рецидивів.

Види профілактик и

```
graph TD; A[Види профілактик и] --> B[первинна]; A --> C[вторинна]; A --> D[третинна]; B --> E[Попередження виникнення проблеми]; C --> F[Попередження загострення проблеми в групах ризику]; D --> G[Попередження рецидиву у тих, хто цю проблему уже відчув];
```

первинна

Попередження
виникнення
проблеми

вторинна

Попередження
загострення
проблеми в групах
ризикy

третинна

Попередження
рецидиву у тих,
хто цю проблему
уже відчув

Профілактика будь-якої соціальної проблеми має бути спрямована як на соціальне середовище, в якій вона виникає, так і на особистість, яка від цієї проблеми страждає.

На основі аналізу соціальних і особистісних факторів проблеми *визначаються завдання соціальної профілактики:*

- *дослідити причини і фактори* проблеми чи негативного соціального явища;
- *встановити ресурси*, які є необхідними для подолання проблеми чи виявити ті, що існують;
- *подолати негативний вплив середовища*;
- *розширити можливості* для задоволення потреб, подолання проблем, повноцінної життєдіяльності (підвищити соціальні ресурси);
- *подолати особистісні фактори*, які сприяють виникненню чи загостренню проблем чи заважають її вирішенню;
- *підвищити особистісні ресурси*, здатність особистості адекватно реагувати на проблеми, подолати їх і задовольнити потреби;
- *організувати взаємодію суб'єктів* у подоланні проблеми, організувати діяльність, спрямовану на попередження і подолання проблем.

Завдання соціальної профілактики

```
graph TD; A[Завдання соціальної профілактики] --> B[Дослідити причини і фактори проблеми]; A --> C[Встановити ресурси]; A --> D[Подолати негативний вплив середовища]; A --> E[Розширити можливості]; C --> F[Підвищити особистісні ресурси]; C --> G[Подолати особистісні фактори];
```

Дослідити
причини і
фактори
проблеми

Встановити
ресурси

Підвищити
особистісні
ресурси

Подолати
негативний
вплив
середовища

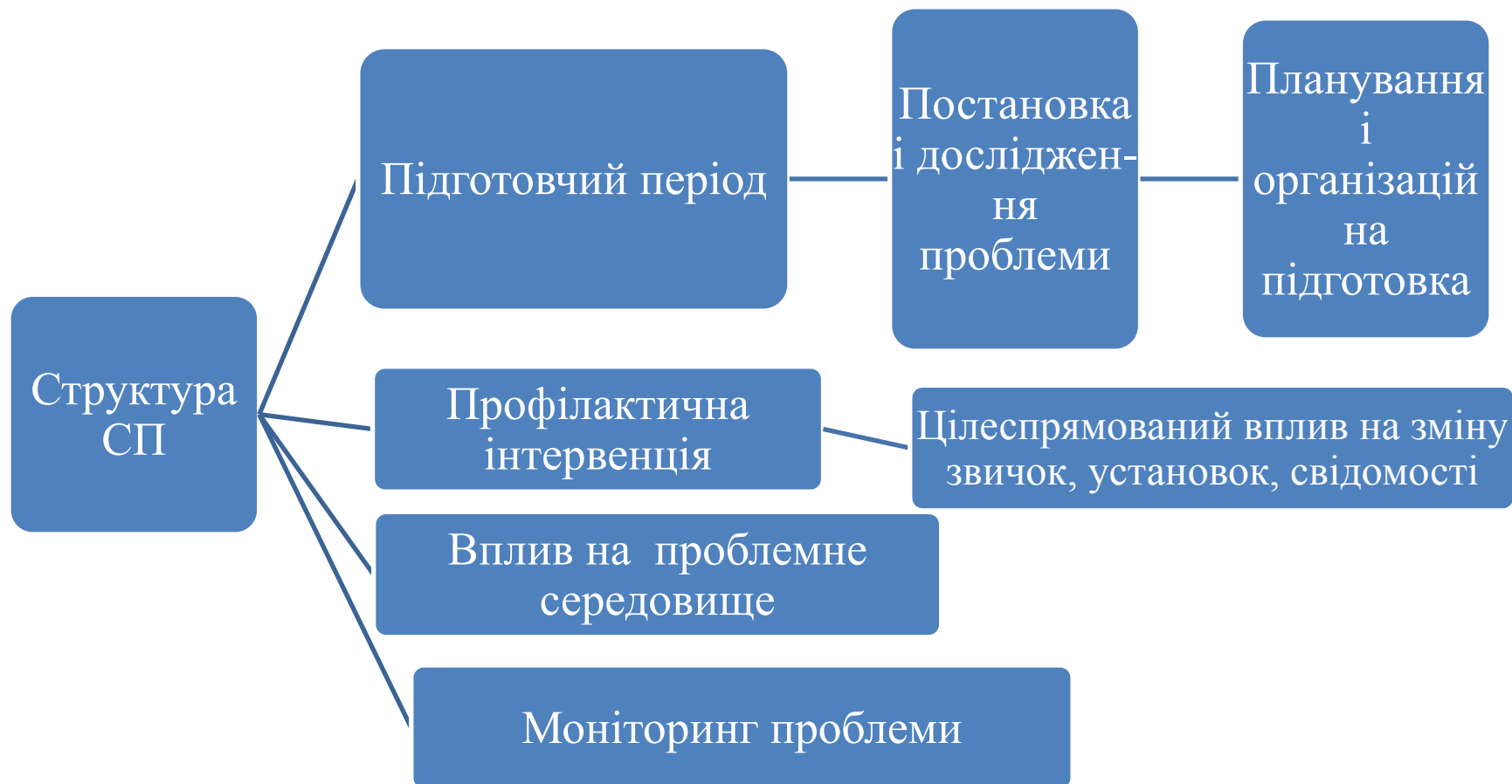
Подолати
особистісні
фактори

Розширити
можливості

Структура соціальної профілактики:

- 1. Постановка і дослідження проблеми; планування діяльності, організаційна і методична підготовка; (**
- 2. Вплив на особистість (профілактична інтервенція):**
 - підвищення ресурсів особистості,
 - корекція негативних особистісних якостей;
 - розвиток якостей, які підвищують адаптивні можливості особистості,
 - формування адекватного ставлення до проблеми.
- 3. Вплив на проблемне середовище:**
 - попередження негативного впливу середовища шляхом попередження негативного впливу об'єктивних факторів,
 - попередження негативного впливу інших осіб,
 - підвищення можливостей задоволення потреб.
- 4. Моніторинг проблеми, аналіз ефективності профілактичних дій.**

Структура соціальної профілактики

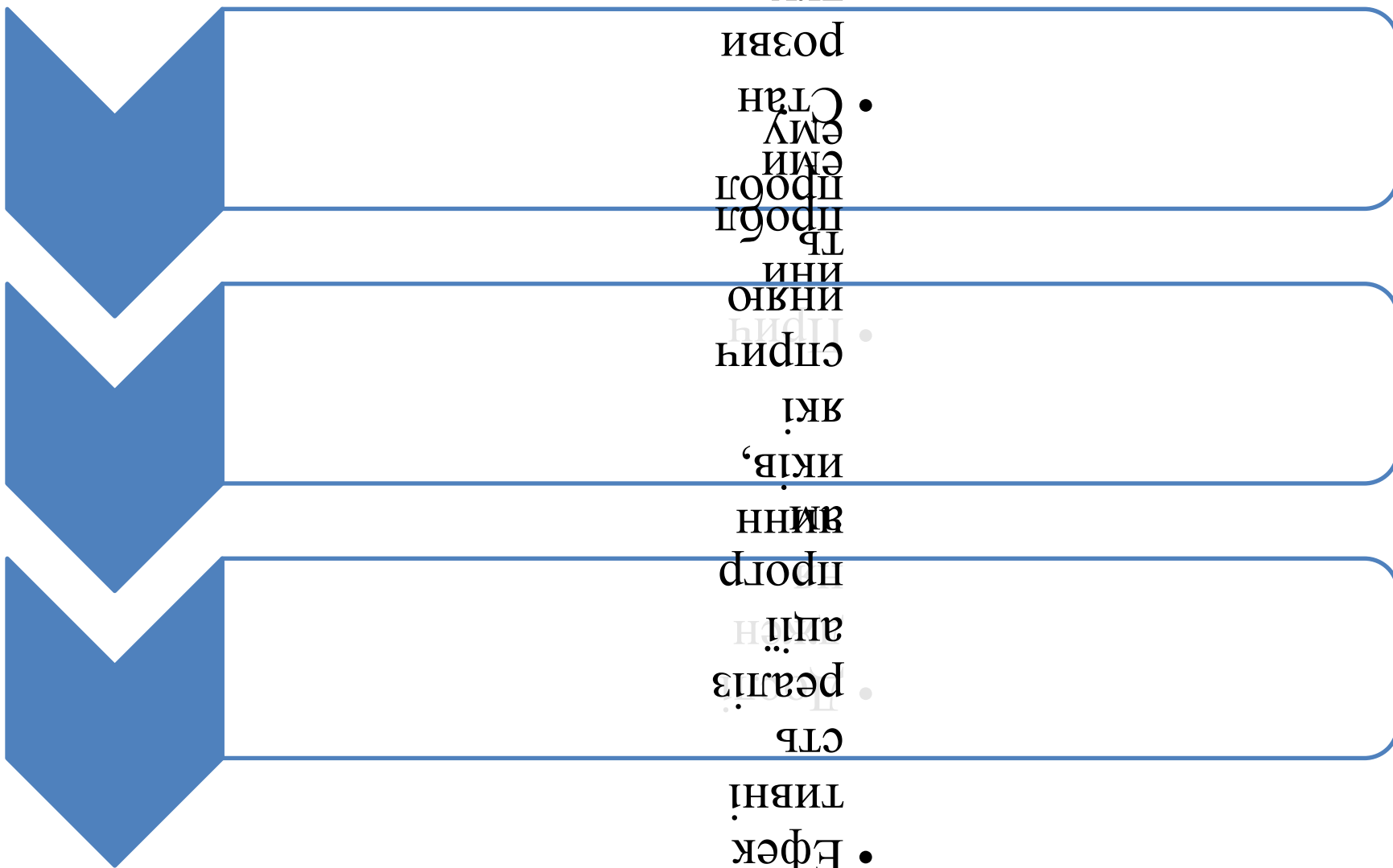

Методи профілактичної роботи

1. *Дослідження, діагностика, прогноз розвитку проблеми:*

- дослідження,
- дослідження стану її розвитку проблеми,
- дослідження чинників, які визначають проблему;
- аналіз ефективності реалізації профілактичних програм.

Дослідження, діагностика, прогноз

2. Попередження негативної дії об'єктивних факторів:

- ***вплив на об'єктивні причини*** такі як природні, матеріальні , економічні
- ***вплив на чинники проблеми***, які включають подолання, нейтралізацію, попередження, компенсація наслідків.

3. Попередження негативного впливу соціального оточення:

- попередження розповсюдження негативних цінностей,
- попередження негативних взірців поведінки,
- захист від шкідливої дії інших людей.

- **4. Підвищення ресурсів середовища:**
створення чи підвищення можливостей для подолання проблеми і факторів, які її створюють, пошук альтернативного проблемі способу життя, повноцінного задоволення потреб індивідів.
- **5. Формування адекватного уявлення про проблему і ставлення до неї:**
 - формування свідомого ставлення людей до проблеми та її причин через донесення знань, поглядів, переконань, установок тощо.

6. Виявлення і корекція особистісних якостей, які знижують адаптивні можливості людини:

- попередження негативного розвитку, нейтралізація
- корекція прояву негативних ознак особистості.

7. Розвиток якостей, які підвищують адаптивні можливості людини:

- розвиток якостей, необхідних для подолання проблеми.

8. Організація та координація профілактичної роботи

Методи профілактичної інтервенції

Профілактична інтервенція - цілеспрямований вплив на цільову групу профілактики з метою зміни її ставлення до проблеми і подолання суб'єктивних факторів, властивих її представникам, *їх уявлень, поглядів, переконань, мотивів, інтересів, звичок, стереотипів поведінки, ціннісних орієнтацій*, які призводять до проблеми.

Профілактична інтервенція як правило, здійснюється шляхом інформування представників цільової групи і залучення їх до певних видів діяльності.

Профілактична інтервенція дасть можливість допомогти людині змінити свою поведінку стосовно проблеми - навчитися не створювати чи уникати її.

- **Для визначення змісту і методів профілактичної інтервенції** необхідно проаналізувати особливості цільової групи профілактики.
- При цьому слід враховувати особливості конкретних осіб чи груп, на які спрямовується профілактика в момент профілактичної інтервенції.

Основні методи профілактичної інтервенції:

- лекція,
- бесіда,
- дискусія,
- дискусія театралізована,
- диспут,
- кіно-, відеолекторій,
- рольова гра,
- тренінг,
- соціальна реклама.

Сутність соціальної діагностики, соціальної експертизи і соціальної профілактики - виявити і попередити виникнення і розповсюдження негативних соціальних процесів і явищ,

- створити сприятливі умови для реалізації технологій соціальної роботи,
- спрямованих на допомогу особистості.

Теми для дискусії

1. Сутність соціальної діагностики в соціальній роботі. Етапи і основні принципи соціальної діагностики.
2. Особливості діагностичних методів в соціальній роботі: соціологічних, педагогічних, психологічних.
3. Специфіка соціальної експертизи: методичні підходи і вимоги до проведення експертного оцінювання; етичний характер соціальної експертизи стосовно окремої особистості чи цільової групи клієнтів; соціальна експертиза соціальних проектів.
4. Особливості застосування соціальної профілактики в соціальній роботі: мета, завдання, напрямки соціальної профілактики, сфери призначення.
5. Особливості проведення соціальної профілактики на макро-, мезо- і мікрорівнях соціальної структури суспільства.
6. Сутність структури і методів профілактичної роботи.

Адаптація займає істотне місце в змісті соціальної роботи.

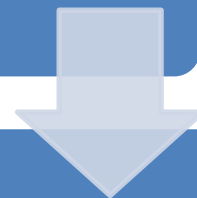
- Під соціальною адаптацією розуміється *процес активного пристосування* людини до нових для неї соціальних умов життєдіяльності шляхом активного їх засвоєння

Соціальна адаптація вид взаємодії особистості чи соціальної групи з соціальним середовищем.

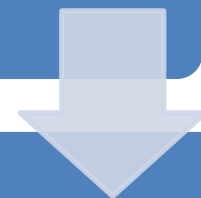
- **Соціальна адаптація** - це інтегративний показник стану індивіда, що відображає його можливості виконувати певні біосоціальні функції, а саме:
 - адекватне сприйняття оточуючої дійсності і власного організму;
 - адекватна система ставлення і спілкування з оточуючими;
 - змінність (адаптивність) поведінки відповідно до рольових очікувань інших.

Соціальна адаптація

Процес активного
пристосування

Нові умови життєдіяльності

засвоєння нових умов

Соціальна адаптація є одним із основних механізмів соціалізації, одним із шляхів більш повної соціалізації.

Змістом соціальної адаптації є

- зближення цілей і ціннісних орієнтацій групи і індивіда, який входить в неї,**
- засвоєння ним норм, традицій, групової культури,**
- входження в рольову структуру групи.**

Зміст соціальної адаптації

```
graph TD; A[Зміст соціальної адаптації] --- B[Зближення цілей і соціальних орієнтацій індивіда та групи]; A --- C[Засвоєння норм, традицій, групової культури]; C --- D[Входження в рольову структуру групи];
```

Зближення цілей і
соціальних
орієнтацій індивіда
та групи

Засвоєння норм,
традицій, групової
культури

Входження в
рольову структуру
групи

Порушенням адаптації вважають асоціальну поведінку, маргінальність, алкоголізм, наркоманію.

Адаптація може здійснюватись у формі

- акомодатії тобто повного підпорядкування вимогам середовища без їх критичного аналізу,
- конформізму - вимушеного підпорядкування вимогам середовища
- та асиміляції тобто свідомого й добровільного прийняття норм та цінностей середовища на основі особистісної солідарності з ними.

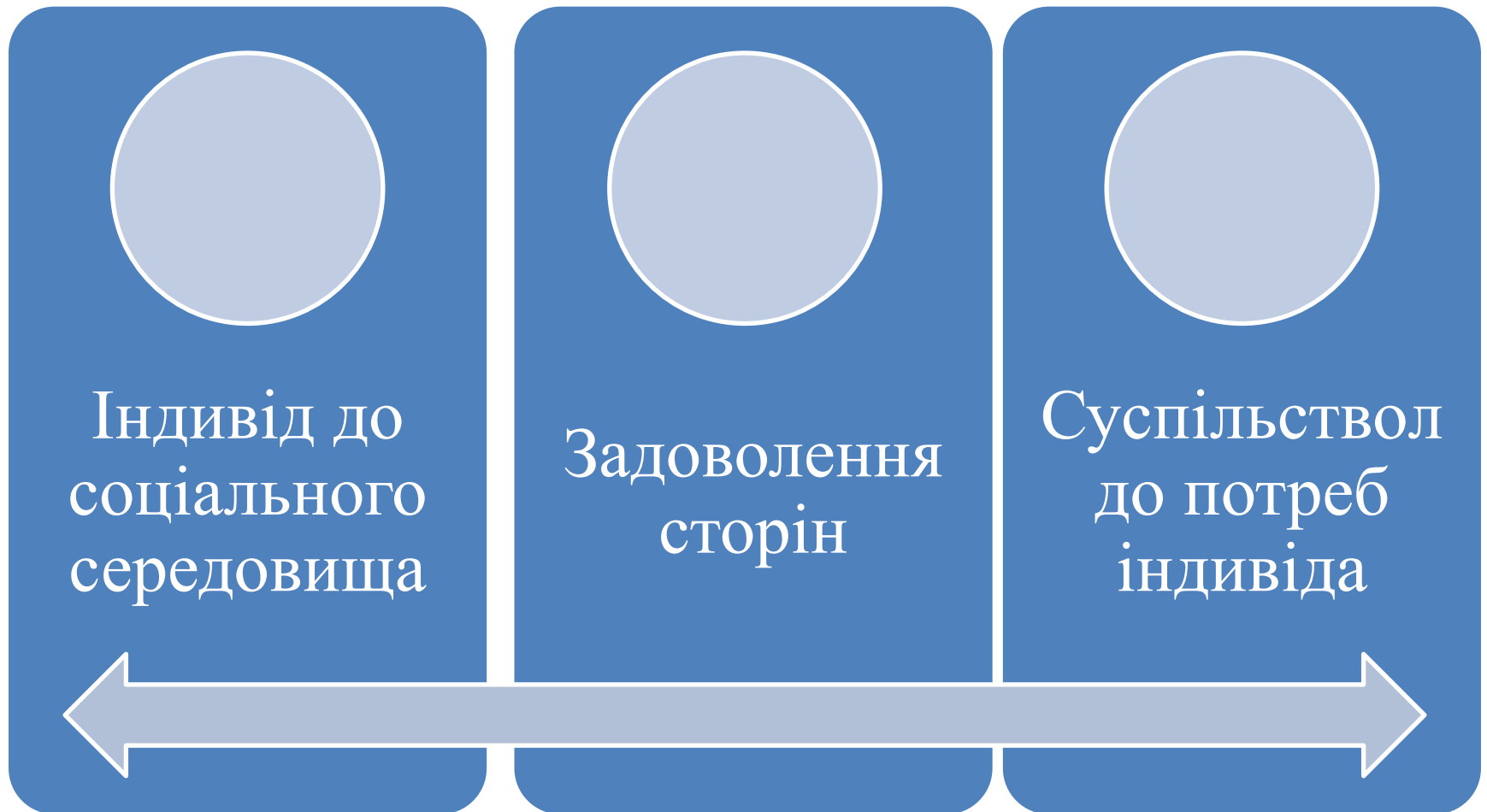
Адаптація пов'язана з прийняттям індивідом різних соціальних ролей, адекватним відображенням себе і своїх соціальних зв'язків

Соціальна адаптація — це

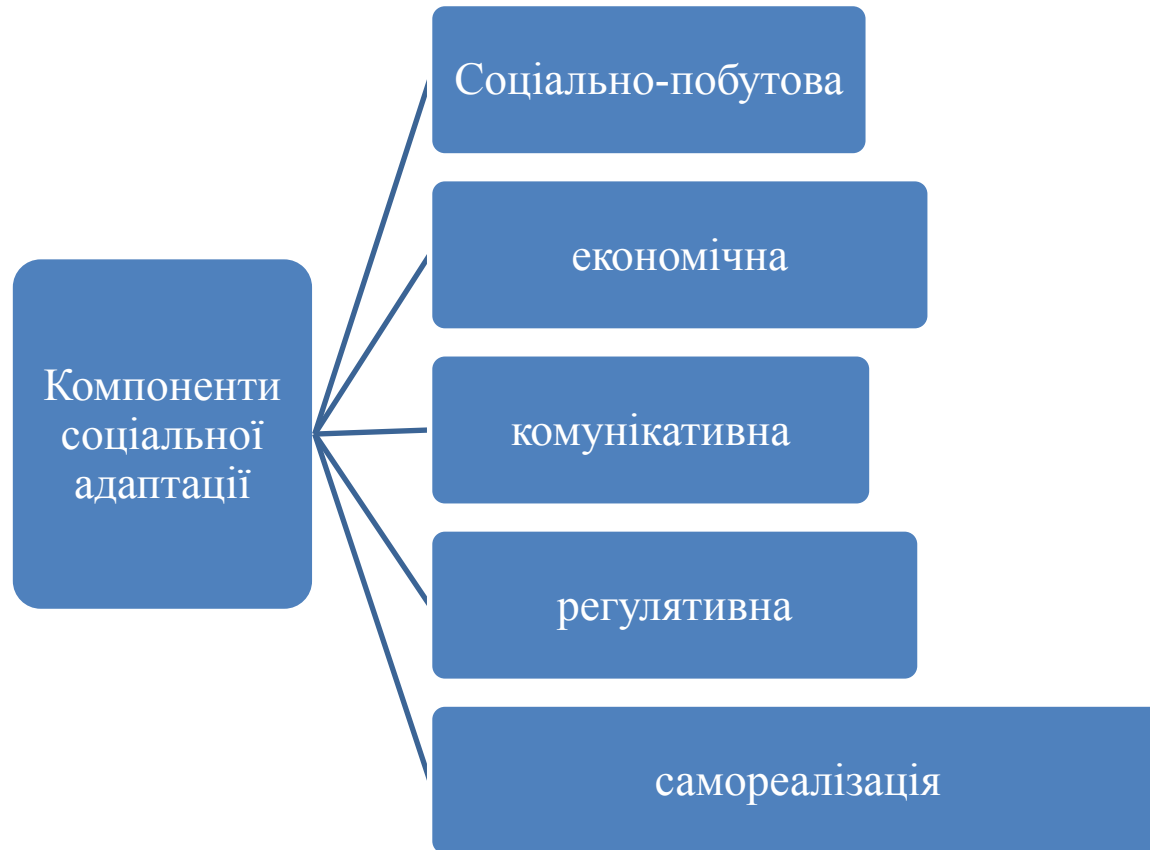
взаємозумовлений процес пристосування індивіда до соціального середовища і пристосування суспільства до потреб особистості через їх задоволення.

Відповідність між рівнем соціальних потреб і рівнем їх задоволення визначає рівень соціальної адаптації.

Процес пристосування

Виділяють такі компоненти соціальної адаптації:.

Соціально-побутова адаптація -

пристосування індивіда до нових умов життя, побуту, що передбачає поліпшення його становища, психологічного самопочуття, узгодженість із намірами, інтересами, уподобаннями.

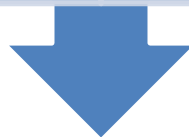
Особливо це стосується осіб, які проходять реабілітацію у спеціалізованих закладах, відірвані від сім'ї і звичайного способу життя.

Соціально-побутова адаптація

Нові умови життя

побут

Поліпшення життя становища клієнта

Поліпшення психологічного самопочуття

Економічна адаптація здійснюється

- зазвичай в нових соціально-економічних умовах життя і стосується всіх цільових груп населення.

У такому випадку держава законодавчо регулює її механізми на різних рівнях соціального захисту населення через надання пільг, субсидій, допомог тощо.

У більш **вузькому розумінні** слова соціальна адаптація здійснюється в умовах безробіття шляхом працевлаштування, перекваліфікації чи підвищення кваліфікації, а також надання допомоги з безробіття, соціально-психологічної підтримки і допомоги.

Економічна адаптація залежить від задоволення фізіологічних потреб людей таких як якісне харчування, одяг тощо.

Комунікативна адаптація зумовлює

пристосування індивіда до нових взаємозв'язків і взаємостосунків, розвиток соціальних навичок і умінь, соціальної компетенції.

Особливо це стосується позитивної адаптації осіб з адиктивною поведінкою, клієнтів, які зазнали посттравматичного стресу, пережили екзистенційні проблеми тощо.

Комунікативна адаптація виявляється ефективною тільки в умовах включення індивіда в нормальне соціальне середовище зі збереженням власної індивідуальності та унікальності.

Соціальна адаптація необхідна при введенні людини в різні сфери суспільних взаємовідносин, розширенні чисельності контактів, формуванні диференційованої поведінки відповідно до її потреб і особливостей психічного стану.

Регулятивна адаптація

пов'язана з життєвими циклами людини, переходом від одного віку до іншого, перебігом різних життєвих подій і змін, що потребують формування нових якостей характеру, рис особистості та вимог до суспільства, яке має забезпечувати гідне існування громадян.

Особливо важливою соціальна адаптація виявляється для статево-рольових взаємовідносин і взаємостосунків на різних вікових стадіях життя людини.

Регулятивна адаптація пов'язана із задоволенням потреб у безпеці й повазі.

Самореалізація -

рівень задоволення духовних потреб особистості, реалізації творчого потенціалу.

Соціальна адаптація до нової життєвої ситуації чи умов життя здійснюється через

- активізацію сильних сторін особистості,
- самореалізацію в трудовій діяльності чи творчості,
- розширення кругозору і світогляду,
- подолання екзистенціальних проблем

Управлінська (організаційна) адаптація

Без управління неможливо створити сприятливі умови (на роботі, в побуті) для адаптації, впливати на неї, забезпечуючи діяльність, що відповідає інтересам суспільства і особистості. Управління може здійснюватися не лише в руслі впливу соціальних інститутів на особистість, а й у руслі самоуправління.

Останнє вимагає вимогливого, самокритичного ставлення людини до самої себе, до своїх думок і вчинків.

- *Педагогічна адаптація.* Це пристосування до системи освіти, навчання і виховання, які формують систему ціннісних орієнтирів індивіда.
- *Психологічна адаптація.* У психології адаптацію розглядають як процес пристосування органів чуття до особливостей діючих на них стимулів і запобігання надмірному навантаженню на рецептори.
- У 1936 р. канадський фізіолог Г.Сельє ввів поняття "стрес" і "адаптаційний синдром". Стрес - це стан психологічної напруженості в процесі життєдіяльності у складних умовах як повсякденного життя, так і за особливих обставин. Адаптаційний синдром - це сукупність реакцій організму людини у відповідь на несприятливий вплив.

Стрес - невід'ємний супутник життя

Він може не тільки знизити, а й підвищити стійкість організму до шкідливих хвороботворних факторів. Нормальна життєдіяльність людини немислима без певного ступеня фізичного і нервово-психічного напруження. Людині властивий певний оптимальний тонус напруги. Кожна людина повинна вивчити себе і знайти той рівень напруги, за якої вона відчуває себе найбільш "комфортно", незалежно від того, яке заняття вона собі вибрала.

Професійна адаптація - це пристосування індивіда до нового виду професійної діяльності, нового соціального оточення, умов праці і особливостей конкретної спеціальності.

Отже,

Соціальна реабілітація — комплекс заходів, спрямованих на відновлення людини в *правах, соціальному статусі, здоров'ї, дієздатності*.

Цей процес націлений не тільки на відновлення здатності людини до життєдіяльності в соціальному середовищі, але і самого соціального середовища, що зазнало негативних змін внаслідок соціальних причин.

Принципи соціальної реабілітації:

етапність,

диференційованість,

комплексність,

наступність,

послідовність,

безперервність у вжитті реабілітаційних заходів,

безкоштовність для найбільш нужденних

(інвалідів, пенсіонерів, біженців та ін.).

У межах соціально-реабілітаційної діяльності

- виділяють різні види: медико-соціальний, професійно-трудовий, соціально-психологічний, соціально-рольовий, соціально-побутовий, соціально-правовий.
- **У практичній соціальній роботі** реабілітаційна допомога надається різним категоріям населення. Залежно від цього визначаються і найважливіші напрямки реабілітаційної діяльності.
- До таких напрямків зараховують: соціальну реабілітацію інвалідів і дітей з обмеженими фізичними можливостями; людей похилого віку; військовослужбовців, які брали участь у війнах і військових конфліктах; реабілітацію осіб, що відбули покарання в місцях позбавлення волі та ін.

Стратегія соціальної адаптації являє собою індивідуальний спосіб адаптації особистості до суспільства і його вимог

Для нього визначальним є досвід ранніх дитячих переживань, неусвідомлюваних рішень, що приймаються відповідно до суб'єктивної схеми сприйняття ситуацій, і свідомий вибір поведінки, зроблений відповідно до цілей, прагнень, потреб, системи цінностей особистості.

- Стратегії соціальної адаптації індивідуальні і неповторні для кожної особистості, але можна виділити деякі ознаки і риси, що є загальними, характерними для ряду стратегій адаптації.

А. Лазурський виділяє три рівні взаємин "індивід - середовище":

- **на першому рівні особистість повністю залежна від середовища. Оточення, зовнішні умови "придушують" людину, тому пристосування є недостатнім.**
- **на другому рівні пристосування здійснюється з користю для себе і суспільства.**
- **третій рівень - творче ставлення до середовища, індивіди вміють не лише вдало пристосуватися до середовища, а й впливати на нього, змінюючи і перетворюючи оточуюче середовище відповідно до своєї власних потреб та захоплень.**

Характеристики стадій адаптації

- **Початкова стадія**, коли індивід, який адаптується, лише вловлює правила поведінки, але система цінностей соціуму ним ще не визнається.
- **Стадія терпимості**, коли і соціальне середовище, і індивід визнають рівноцінність еталонів поведінки у ставленні один до одного.
- **Стадія пристосування**, "акомодації", - пов'язана із взаємними поступками: індивід визнає і приймає систему цінностей середовища, але її представники цього середовища визнають деякі його цінності.
- **Стадія повної адаптації**, "асиміляції", коли індивід відмовляється від попередніх зразків та цінностей і повністю приймає нові.
-
-

Науковці стверджують, що адаптаційні процеси виявляються у трьох формах, які характеризуються різним співвідношенням стихійних і свідомих механізмів пристосування:

стихійне- переважно стихійне протікання адаптаційних процесів виявляється в незадоволеності людиною умовами її самореалізації без достатнього усвідомлення шляхів виходу з існуючого стану.

У цьому випадку завершенням адаптаційних процесів є відмова (повна або часткова) від суспільно-корисної діяльності, переміщення центру активності особистості у сферу дозвілля чи самореалізація людини в альтернативних групах, що не входять в соціальну структуру суспільства.

У сучасних умовах ці процеси знаходять своє вираження у переорієнтації людини на саму себе: найрізноманітніші оздоровчі системи, нетрадиційні способи психологічної і фізіологічної самореалізації та ін.;

Стихійно-свідоме- характеризується приблизно рівним співвідношенням стихійних і свідомих елементів, що виявляється в конструванні ідеальних моделей уявлюваної діяльності без реального їх втілення.

Результат цієї форми адаптації особистості - створення різних соціальних утопій і їх пропаганда;

- **Свідоме-** переважання свідомих елементів, що відображається у формуванні життєвих планів особистості, цілеспрямованій життєдіяльності. Ця форма адаптації найбільшою мірою сприяє справжній самореалізації особистості і її перетворенню в суб'єкт суспільного розвитку.

**Адаптаційний потенціал - ступінь прихованих можливостей суб'єкта
оптимально включатися в
нові чи змінені умови оточуючого соціального середовища**

Він пов'язаний з адаптивною підготовкою - накопиченням людиною досвіду діяльності з пристосування до соціальних умов.

Зовнішні труднощі, хвороба, стан зтяжної екстремальності, голод тощо знижують адаптаційний потенціал індивіда, і при зустрічі з ситуацією, що загрожує його життєвим цілям, може виникнути дезадаптація.

Різні форми асоціальної активності - наркоманія, алкоголізм, психічна напруженість - наслідок невдалої соціальної адаптації чи дезадаптації.

Саме з людьми, соціально дезадаптованими чи для яких є характерним переважання неадекватної активності, найчастіше всього доводиться взаємодіяти соціальному працівникові.

Деадаптивна поведінка є двох типів.

- **Поведінку агресивного** типу у найпростішій формі можна представити як атаку на перешкоду чи бар'єр.

Але при усвідомленні можливої чи реальної небезпеки агресія може бути спрямована на випадковий об'єкт, на сторонніх людей, не пов'язаних з її причинами.

Вона виражається в грубості, різких спалахах гніву з незначного приводу або і зовсім без видимих причин, в незадоволенні всім, що відбувається, особливо вимогами, які висувуються перед агресивною особистістю.

- **Втеча від ситуації** - заглиблення людини в свої переживання, спрямування всієї її енергії на генерацію власних негативних станів, самокопання, самозвинувачення і т.ін.

У неї розвиваються тривожно-депресивні симптоми. Людина починає бачити в самій собі джерело всіх бід, відчуває повну безвихідь, тому що вплинути на середовище і ситуацію вважає себе нездатною. Такі люди замкнуті, заглиблені в світ важких роздумів.

Для визначення ситуації норми адаптації використовується термін "стійка адаптація" (синонім - норма, здоров'я).

При зміні звичних умов життя з'являються чинники, що вносять дезорганізацію в психічну діяльність. У цьому випадку повинен включитися механізм переадаптації.

Під переадаптацією розуміється процес переходу із стану стійкої адаптації у звичних умовах у стан відносно стійкої адаптації в нових них (змінених) умовах існування або результат цього процесу, що є успішним для особистості.

Процес переадаптації проходить декілька стадій.

- *Підготовча стадія* має місце в тому випадку, коли людина знає про зміни чи передбачає їх з певним ступенем ймовірності. У цій ситуації вона накопичує певну інформацію про середовище, в якому їй потрібно буде жити і діяти, створюючи, таким чином, інформаційне поле, яке стане одним із джерел формування адаптаційних механізмів.
- *Стадія стартової психічної напруги* - пусковий момент в дії механізму переадаптації. Стан людини при цьому можна порівняти з переживаннями перед спортивними змаганнями, виходом на сцену тощо, коли відбувається мобілізація психічних і особистісних ресурсів.
- *Стадія психічних і особистісних реакцій входу* (первинна дезадаптація) - стадія, на котрій особистість починає відчувати на собі вплив психогенних факторів змінених умов існування.

Стан дезадаптації можна розглядати з двох сторін

По-перше, як відносно короткочасний ситуативний стан, що є наслідком впливу нових, незвичних подразників зміненого середовища і який сигналізує про порушення рівноваги між психічною діяльністю і вимогами середовища, а також спрямовує до переадаптації.

У цьому випадку дезадаптація - необхідний компонент адаптаційного процесу.

По-друге, дезадаптація може бути достатньо складним і тривалим психічним станом, що викликаний функціонуванням психіки на межі її регуляторних та компенсуючих можливостей чи в позамежовому режимі, який відображається в неадекватних реагуванні й поведінці особистості. Тому ситуація входу може мати два ймовірних продовження: вихід на переадаптацію, коли пристосування людини до нових умов закінчується етапами психічної напруги чи гострої психічної реакції виходу, чи вихід на дезадаптацію.

- **Технології адаптації** - технології, що забезпечують відтворення процесів включення особистості в групи, колективи, в нові умови соціального середовища, діяльності, відносин.

Адаптаційні технології характеризуються узгодженням бажаного суб'єктом з його можливостями і реальністю соціального середовища, тенденціями їх розвитку.

Адаптаційний процес відображує:

- предмет адаптації;
- час (необхідний і реальний) адаптації;
- показники адаптації;
- ефективність адаптації;
- особливості взаємодії (бажані та реальні) учасників адаптаційної технології;
- середовище адаптації;
- умови адаптації;
- специфіку й рівень управління технологією адаптації.

Основні процедури технології адаптації:

- 1) визначення цілей спільної діяльності суб'єктів даної технології. Операції: діагностика інтересів і потреб суб'єктів; вияв та аналіз ступеня співпадіння і відмінностей; прогноз сумісності дій; часовий інтервал; ступінь стійкості; вплив наслідків спільних дій на інтереси та потреби суб'єктів;
- 2) розробка програми спільних дій. Операції: характер соціальних дій; нормативи (тенденції) зближення соціальних характеристик; напрями, показники зміни середовища спільної діяльності; визначення обсягу затрат суб'єктів;
- 3) організація адаптаційного процесу. Операції: самоорганізація і управління; діагностика процесу; аналіз ефективності процесу адаптації; корекція.
- Система методів соціальної адаптації включає в себе такі методи, що застосовуються при реалізації інших функціональних процедур технологій соціальної роботи.
- У ході адаптації може бути використаний **універсальний метод** інформаційно-консультативної бесіди, метод підтримки і стимулювання нових навичок, моделей поведінки, що використовуються в соціальній профілактиці. Застосовуються також адаптаційні тренінги, персональний соціальний патронаж та ін.
-